

Lagutskottets yttrande

1983/84:3 y

över proposition 1983/84:84 om kooperationens kapitalförsörjning, m. m.

Till näringsutskottet

Lagutskottet har den 14 februari 1984 avgivit yttrande (LU 1983/84:2 y) över de i proposition 1983/84:84 framlagda förslagen till ändringar i föreningslagen och aktiebolagslagen.

Sedan lagutskottet avgivit yttrandet har Lantbrukarnas riksförbund (LRF) inkommit med en skrivelse varj hemställs om förtydliganden av vissa uttalanden i propositionen om avkastningen på förlagsinsatserna. Lagutskottet som efter att ha tagit del av skrivelsen beslutat att avge ett kompletterande yttrande får anföra följande.

Förlagsinsatserna skall enligt propositionen utgöra ett riskbärande kapital och ha en mellanställning mellan medlemsinsatserna och det lånade kapitalet. I motsats till vanliga förlagslån skall någon ränta inte betalas på kapitalinsatserna utan avkastning skall utgå i form av vinstutdelning.

Utdelning i ekonomisk förening beslutas av föreningens stämma. Förutsättning för att vinstutdelning skall få ske är enligt 18 § föreningslagen att en fastställd balansräkning för det senaste räkenskapsåret utvisar fritt eget kapital som överstiger eventuellt redovisad förlust. Innan vinstutdelning får ske skall från detta överskott vidare dras av vad som enligt lag eller föreningens stadgar skall avsättas till bundet eget kapital. Hit hör obligatorisk avsättning till reservfond (17 § föreningslagen). Vid bedömningen av vilken vinstutdelning som får ske till medlemmarna måste också beaktas föreningens konsolideringsbehov. Enligt 18 § tredje stycket föreningslagen får vinstutdelning eller utbetalning i annan form av gottgörelse inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till konsolideringsbehovet och föreningens likviditet strider mot god affärssed.

De kooperativa föreningarnas ändamål är inte främst att ge avkastning på satsat kapital. Föreningarnas överskott fördelas därför vanligen genom gottgörelse i form av tilläggsbetalning till medlemmarna för levererade varor, s. k. efterlikvid, eller återbäring då varor sålts till medlemmarna. Överskottet kan emellertid också delas ut i förhållande till vars och ens insats. I 18 § andra stycket används för denna form av utdelning det något missvisande uttrycket ränta på insats. Det är dock inte fråga om någon verklig ränta utan en procentuell utdelning på det satsade kapitalet – i propositionen (s. 161) benämnd insatsutdelning. Sådan utdelning är begränsad till diskontot med tillägg av tre procentenheter.

Enligt propositionens förslag skall, som ovan nämns, avkastning på

förlagsinsatserna ske genom insatsutdelning. Den för medlemsinsatserna stadgade begränsningen skall dock inte gälla för förlagsinsatserna. På de för varje förlagsinsats utfärdade förlagsandelsbevisen skall anges den rätt till utdelning som insatsen medför (16 e § föreningslagen). Föreningens stadgar skall föreskriva vad som skall gälla när förlagsinsatser finns.

LRF hänvisar i sin skrivelse till att i propositionen (s. 47) uttalas dels att den för medlemsinsatserna gällande begränsningen av utdelningen inte skall gälla för förlagsinsatserna och att föreningen och den som skjutit till en förlagsinsats således bör kunna avtala om en högre avkastning, dels att avtal också bör kunna träffas om att förlagsinsatserna skall ha förtur till utdelning framför medlemskapitalet. Vidare hänvisas till förslaget att bankinspektionen skall kunna ge de av de kooperativa organisationerna inom ramen för allemanssparandet startade kapitalsparfonderna dispens att placera mer än stadgade 10 % av medlen i förlagsandelsbevis och till uttalandet på s. 190 att en förutsättning för dispens bör vara att placering sker i förlagsandelsbevis "med fast avkastning". LRF anser det oklart om i dessa uttalanden inläggs något mer än ett påvisande av att utdelning på förlagsinsatser kan prioriteras framför annan utdelning. LRF menar vidare att det bör klargöras på vilket sätt avkastningsfrågan kan regleras i förlagsandelsbeviset.

Utskottet vill med anledning av LRF:s skrivelse ånyo stryka under att avkastningen på förlagsinsatserna inte skall utgå i form av årlig ränta utan i form av utdelning ur årsvinsten sedan obligatorisk avsättning skett till bundet kapital och för konsolideringsändamål. Föreningen har därför ingen möjlighet att avtala om att avkastning årligen skall utbetalas med ett fast procentuellt belopp. Eftersom ett avtal om framtida utdelning inte är rättsligt bindande saknar företagen vidare möjlighet att träffa avtal om såväl att utdelning årligen skall ske oavsett vinst som att utdelning skall ske från tillgänglig vinst med ett fastställt procentuellt belopp. Föreningsstämman har att årligen besluta om storleken av en utdelning, och stämman kan inte genom föreskrift i stadgarna avhända sig denna uppgift.

Däremot kan i stadgarna regleras grunderna för fördelningen av uppkommen vinst. Det är således möjligt att ange att fritt eget kapital skall efter obligatorisk avsättning och så långt det räcker tas i anspråk för insatsutdelning. Vidare kan föreskrivas att förlagsinsatserna skall ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och innan avsättning till gottgörelse i form av återbäring eller efterlikvid.

Som ovan anförts skall det av föreningen utgivna förlagsandelsbeviset bl. a. innehålla uppgift om den rätt till utdelning som insatsen medför. Om i stadgarna tagits in föreskrifter motsvarande de ovan beskrivna bör i andelsbeviset kunna anges att med förlagsinsatsen följer företrädesrätt till årlig vinstutdelning intill ett årligt belopp som högst motsvarar diskontot med tillägg av visst antal procentenheter beräknat på förlagsinsatsernas kapitalbelopp före utdelning på medlemsinsatskapitalet och innan avsättning till

återbäring eller efterlikvid.

För att göra placeringen i förlagsinsatser något mer säker och mer attraktiv skulle kunna övervägas att direkt i föreningslagen föreskriva en företrädesrätt till vinstutdelning för förlagsinsatserna före medlemsinsatserna både när det gäller insatsutdelning och särskild gottgörelse. Enligt utskottets mening kan det dock i vissa situationer vara mindre lämpligt med en tvingande regel. En föreskrift i föreningens stadgar om företrädesrätt i enlighet med vad ovan beskrivits bör enligt utskottets mening ge ett tillräckligt säkert bedömningsunderlag för den som avser att tillskjuta medel för förlagsinsatser.

När det gäller frågan om bankinspektionens rätt att ge dispens för vissa kapitalsparfonder att placera större belopp i förlagsinsatser ankommer det inte på lagutskottet att ange de närmare förutsättningarna härför. Utskottet vill dock i anslutning till det tidigare anförda peka på att det inte är möjligt att i enlighet med propositionens förslag som förutsättning för dispens kräva att placeringen skall ske i förlagsinsatser med "fast avkastning."

Avslutningsvis vill utskottet något beröra en fråga som anknyter till utskottets påpekande i det tidigare avgivna yttrandet att medlemskapitalet kan komma att sjunka till en nivå under förlagsinsatskapitalet om flera medlemmar lämnar en förening kort tid efter tillskottet av förlagsinsatser och därvid får tillbaka sina insatser. Enligt 67 § föreningslagen skall beslut om sådan ändring av föreningens stadgar som innebär att medlems rätt till årsvinst inskränks fattas med kvalificerad majoritet (minst tre fjärdedelar av de röstande). Medlem som inte samtyckt till ändringen har enligt 68 § en ovillkorlig rätt att utträda ur föreningen och, även för den händelse att stadgarna föreskriver annat, rätt att få ut sin insats och beslutad vinstutdelning.

Beslut om företrädesrätt för förlagsinsatskapitalet innebär formellt en inskränkning i medlems rätt till årsvinst och skall följaktligen fattas med kvalificerad majoritet och ger enligt ovan medlem en särskild rätt till utträde. Under ärendets beredning har framhållits att en ovillkorlig rätt till utträde och uttag av insatsen skulle kunna föra med sig betydande nackdelar för föreningen och motverka syftet med reformen. Det har därför ifrågasatts om inte 68 § borde ändras så att den inte omfattar stadgebeklag om förlagsinsatser.

Enligt utskottets mening kan vissa skäl tala för en sådan ordning. Härigenom skulle nämligen kunna undvikas att föreningens soliditet sjunker och att förlagsinsatskapitalet får ett för stort reellt inflytande. Det bör emellertid beaktas att bestämmelsen i 68 § är en minoritetsskyddsregel. Enligt utskottets mening måste det föreligga mycket tungt vägande skäl för att göra en inskränkning i minoritetsskyddet. Några sådana skäl har dock inte förebragts i ärendet. Utskottet avstår därför ifrån att föreslå någon ändring. Skulle det visa sig att gällande ordning kommer att i tillämpningen medföra betydande problem utgår utskottet från att frågan kommer att prövas i första

hand i samband med beredningen av kooperationsutredningens förslag till ny lag om kooperativa föreningar.

Stockholm den 22 mars 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Owe Andréasson (s), Nic Grönvall (m)*, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Kersti Johansson (c) och Berit Löfstedt (s)*.

* Ej närvarande vid yttrandets justering.